

Itinerari
Castelló
Republicà
Valencià
MUCC

Itinerari autoguiat

Característiques

- Entrada lliure.
- L'itinerari es realitza a peu.
- Accessible.
- Duració del recorregut: 1 h 30'
- Elements d'interpretació: un panell introductor d'inici i 10 punts d'interés senyalitzats amb plaques numerades a terra.

Instruccions

L'itinerari pot realitzar-se mitjançant audioguia o guia en paper.

- L'audioguia i el plànol digital poden descarregar-se en un dispositiu mòbil des del web: www.mucc.es/republica
- També es pot accedir en línia a l'audioguia i el plànol de l'itinerari sense necessitat de descàrrega d'arxius en: <https://audioviator.com/ca/audioguia/castello-republica>
- La guia en paper s'ha de sol·licitar a l'oficina Tourist Info.
- Visites guiades: consulteu www.mucc.castello.es

Tourist Info Castelló

Plaça de l'Herba, s/n 12001 - Castelló
+34 964 35 86 88 - castellon@touristinfo.net

Horari

De dilluns a divendres de 10:00 a 18:00 h, ininterrompudament
Dissabtes de 10:00 a 14:00 h

Tourist Info Grau de Castelló

Passeig Bonavista, 28 12100 - Castelló
+34 964 28 36 21 - graocastellon@touristinfo.net

Horari

De dilluns a divendres de 10:00 a 14:00 h
Dissabtes i diumenges tancat

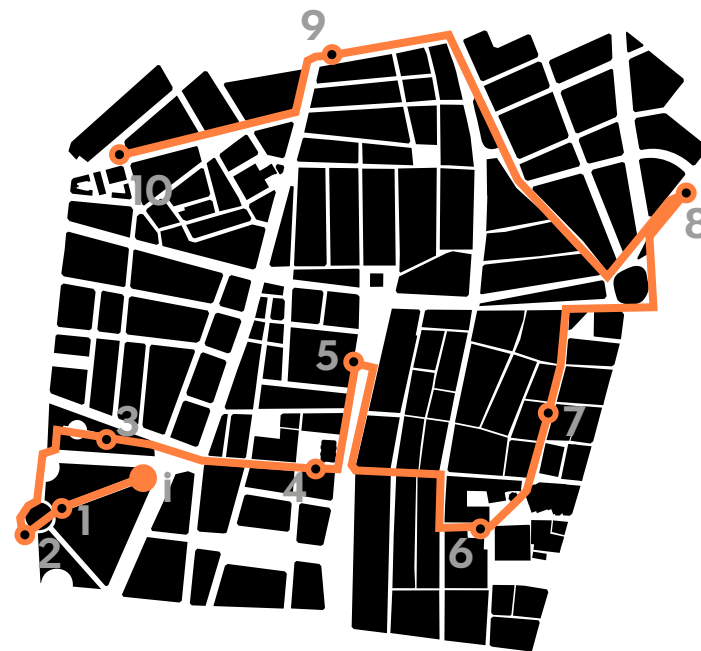
Audioguia i plànol
Audioguía y plano
Audioguide and map

www.mucc.es/republica

Itinerari Castelló Republicà

Introducció

La Segona República (1931-1939) va ser el primer període de govern democràtic en la història de l'Estat espanyol. Va suposar un esforç modernitzador, amb importants transformacions socials i econòmiques, tot acompanyat d'un rellevant impuls cultural en molts àmbits; una etapa no exempta, però, d'efervescència i conflictivitat social.

i Panell d'inici (parc Ribalta)

● Placa a terra: 1. Parc Ribalta (Templet) / 2. Parc Ribalta (Obelisc) / 3. Parc Ribalta (placa d'homenatge a González Chermá) / 4. Refugi Antiaeri / Edifici de Correus (plaça de Tetuan) / 5. Institut Ribalta (av. Rei en Jaume, 35) / 6. Ajuntament (c/ Vera i c/ J. García) / 7. Les Normes de Castelló (c/ Cavallers, 25) / 8. Sindicat de la Policia Rural (av. de la Mare de Déu del Lledó, 16) / 9. Caserna de la Guàrdia d'Assalt (ronda de la Magdalena, 92) / 10. Casas Baratas (ronda de Vinatea i c/ Pare Vela)

1 - Templet

Parc Ribalta

Amb la proclamació de la Segona República després de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, el nou govern municipal va donar un impuls important a la cultura. Va ser un règim democràtic amb una línia política d'avanços socials considerables que van quedar reflectits en la Constitució de 1931, com ara l'autonomia de municipis i regions, el laïcisme de l'Estat i la renúncia a la guerra com a instrument de política nacional. Cal destacar la igualtat dels drets dels dos cònjuges i el divorci per acord mutu sense acte punible, a més de la despenalització de l'avortament. Tot això amb l'oposició de la dreta conservadora i el discurs eclesial.

El parc Ribalta es va començar a construir el 1868. Era un lloc d'oci i d'esbarjo, especialment a l'estiu. Malgrat el pas del temps, la Guerra Civil i la Dictadura, encara podem trobar empremtes d'aquells anys. Entre aquestes cal destacar la pervivència de dos monuments arquitectònics de rellevància, el Templet i l'Obelisc. El Templet és un lloc per a fer concerts que es va acabar de construir l'any 1934. L'arquitecte va ser Francisco Maristany Casajuana i és d'estil modernista amb 16 columnes amb capitell corinti. Al sostre hi ha quatre baixos relleus al·legòrics dedicats a compositors musicals: Chapí, Falla, Bretón i Giner. A la part baixa, encara es conserva un escut que està coronat per un mur esmerilat. La data de l'any de construcció que es trobava a la part de dalt ha desaparegut, però es pot veure en fotografies de l'època.

En aquest parc també hi ha altres empremtes emblemàtiques anteriors, com els bancs, l'estàtua del pintor Ribalta, el Colomer, la Font del Peliuet... A la part sud del parc, davant de la plaça de bous, va existir una biblioteca que l'any 1936 va ser substituïda per unes escoles públiques que van desaparèixer després de la guerra.

2 - Obelisc

Parc Ribalta

Durant la Segona República les festes grans eren el 7, 8 i 9 del mes de juliol, i commemoraven el triomf liberal enfront del carlisme. Eren les festes més destacades del poder civil a la ciutat. Tenien com a seu el parc Ribalta al voltant de l'Obelisc. A partir d'aquest símbol es va construir el mite del Castelló liberal en oposició al conservadorisme catòlic representat per la Creu del Bartolo.

Es programaven una cavalcada, corregudes de bous, balls, competicions esportives, exhibicions automobilístiques, espectacles aeris, audicions, certàmens literaris i una processó o manifestació cívica que anava des de l'Obelisc fins a l'Ajuntament.

Les festes de juliol foren controlades pel Partit Radical fins a l'any 1937, els conservadors criticaren la politització i l'esquerra manifestà la seva disconformitat.

3 - Placa d'homenatge a González Chermá

Parc Ribalta

Els inicis del republicanisme a la ciutat van lligats a la figura de Francisco González Chermá (1832-1896) i la seua personalitat política. Natural de Castelló, de professió sabater, va ser el primer alcalde republicà de Castelló des del 1869 fins al 1871. Fou president del Cantó Independent de Castelló el 1873 durant la sublevació federal i diputat a les Corts el 1891 i el 1893. "El seu republicanisme representarà la classe treballadora castellonenca integrada per jornalers agraris i treballadors del sector secundari organitzat sobre la base de la petita propietat".

El 14 d'abril de 2005, a proposta de l'Associació Republicana González Chermá, l'Ajuntament va erigir una placa commemorativa a la figura d'aquest alcalde al passeig Ribalta, que va donar nom a l'avinguda que du cap a l'edifici de la Pèrgola.

4 - Refugi Antiaeri / Edifici de Correus

Plaça Tetuan

En temps de la Segona República, la plaça Tetuan era la plaça Fermín Galán. El 23 de març de 1937, la ciutat de Castelló va ser bombardejada per primera vegada pel creuer *Baleares*. Aquest bombardeig fou conegut de forma popular pels testimonis com "el bombardeig del barco". Com a conseqüència, va haver-hi més de 30 ferits i 19 víctimes mortals, segons les últimes investigacions.

Va afectar diferents zones de la ciutat, entre les quals hi havia aquesta plaça, on un obús va explotar a un metre de l'edifici de Correus, i tot apunta que resultaren ferides unes set persones i en moriren dues. També va ocasionar greus desperfectes al quiosc de beguda situat al centre i a diverses cases (vivendes i magatzems) de la plaça i del carrer de Saragossa.

La ciutat fou bombardejada durant els anys 1937 i 1938 un total de 44 vegades de forma indiscriminada sobre la població civil. Segons els últims estudis, van morir 154 persones que foren identificades i més de vint quedaren sense identificar. Els danys materials van ser considerables entre cases destruïdes i danyades –més de mil en total–, i es van veure afectats tot tipus d'edificis públics i privats.

Es van construir refugis a tota la ciutat per part de la Junta de Defensa Passiva, un organisme compost per funcionaris civils i militars creat per l'Ajuntament a instàncies del Govern central per a la defensa de la població civil. S'arribaren a erigir uns 43 refugis públics dels 200 planificats en principi i una xarxa de més de 200 refugis privats. L'Ajuntament va haver de recórrer a diferents institucions públiques i privades per al finançament de la construcció de refugis, així com a subscripcions populars.

Quan sonava la sirena instal·lada al campanar –el Fadrí–, la gent ho deixava tot i corria a protegir-se als refugis. De vegades, els xiquets i les xiquetes portaven penjat al coll un palet i el mossegaven per a impedir que se'ls rebentaren els timpanes a causa del soroll. La Guàrdia d'Assalt ordenava l'entrada als refugis per a evitar amuntegaments. També s'emetien circulars i bans per a la utilització correcta dels refugis.

Un dels pocs refugis públics que es conserva es troba en aquesta plaça. Tenia

dos accessos: un per la plaça Tetuan i un altre pel carrer de Saragossa, així com connexions amb refugis particulars.

El 3 de juliol de 1951 es va produir un enfonsament provocat pel trencament d'una canonada d'aigua que amenaçava els edificis contigus de la plaça. La reparació feta en aquells moments ha permès una millora en la seua conservació.

El refugi de Tetuan, testimoni de la nostra història, ha sigut recuperat per l'Ajuntament de Castelló per a mostrar la cruesa de la Guerra Civil a Castelló i les seues conseqüències, amb l'objectiu de contribuir a la consolidació d'una cultura de la pau. Des de l'any 2018 és visitable i forma part del Museu de la Ciutat (Mucc).

Edifici de Correus

L'any 1932 s'acabà de construir l'edifici de Correus d'estil modernista i s'enjardinà la plaça de Tetuan. A la façana d'aquest edifici es pot veure conservat l'antic escut de la ciutat de Castelló de la Plana que data del 15 de febrer de 1843. Representa les lluites civils perpetuades en el segle XIX en la inscripció del lema i la persecució del gos al llop. En la Segona República, es va mantindre el mateix escut liberal del segle XIX i s'aprofità el seu discurs simbòlic, que representava la defensa de les llibertats contra les tiranies. El llebrer era la representació dels republicans i el llop, la dels reaccionaris.

Es defineix heràldicament com: «primero, sobre azul, un castillo de plata, aclarado de gules, y delante de su puerta, un lebrer blanco manchado de sable, mirando a un lobo que huye; segundo, en oro, cuatro palos de gules. Al timbre, corona ducal. Cimera: un águila explayada que sostiene en su pico una corona triunfal y una cinta de gules con el lema en oro: "Triunfo de los enemigos de la libertad, julio de 1837"».

A l'agost de 1939, finalitzada la Guerra Civil, amb la Dictadura, la Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament de Castelló el modificà, llevà la cinta, l'àguila, el llebrer i el llop, i adoptà un nou disseny elaborat per Francisco Maristany Casajuana.

CASTELLÓN.—Instituto General y Técnico

5 - Institut Ribalta

Av. Rei en Jaume, 35

Educació i ensenyament

La Segona República s'enfrontà a una manca d'escolarització i a un elevat analfabetisme de la població, més del 30 %, amb un percentatge superior entre les dones.

L'ensenyament fou una prioritat en la política dels governs republicans i un dels àmbits de més debat social. El programa educatiu republicà representà una de les reformes més emblemàtiques de la Segona República. Contemplà una renovació pedagògica amb l'escola única, la coeducació, el bilingüisme i el laïcisme. Es considerava que sense una educació pública, lliure, laica, universal i gratuïta basada en els mètodes i principis més moderns de la Institución Libre de Enseñanza no es podia transformar la societat. Així mateix, es volia impulsar un pla de formació permanent. Grups, moviments socials i organitzacions vinculades als partits polítics com les associacions de dones republicanes s'implicaren en aspectes concrets en l'àmbit educatiu. Així destacaren l'educació proletària, l'educació de la dona, també en l'àmbit laboral, i l'educació d'adults.

L'Estat es va convertir en garant del dret a l'educació, amb un augment del 50 % del pressupost. La dignificació dels mestres es va tractar d'aconseguir augmentant-los substancialment el jornal i procurant, entre d'altres, que als pobles la màxima autoritat intel·lectual no foren els sacerdots sinó els docents. L'aprovació d'un pla de construccions escolars molt ambiciós (10.000 escoles i 7.000 places de mestres) va representar un repte per a la societat.

A Castelló hi havia les escoles públiques següents: Ejército (c/ Jorge Juan), Grup Escultor Adsuara, Maestro Castelló, Gaetà Huguet (c/ Pi i Margall - ronda de la Magdalena) després Cervantes, Sixto Cámara a la mateixa plaça, Aulas de Latinidad i l'escola annexa a l'Escola Normal de Mestres. A més, també hi havia l'escola rural de la Benadressa de tipus mixt per a atendre la població disseminada. El 1936 s'habilità per a escoles públiques la biblioteca del parc Ribalta, situada a la rotonda de davant de la plaça de bous, amb un projecte de Francisco Maristany Casajuana. A l'edifici anterior es van afegir dos cossos laterals i es van crear tres aules i altres serveis escolars.

Al Grau, als anys 20, hi havia dues escoles: una finançada pel Pòsit per als pescadors i una altra d'estatal al carrer de Sebastián Elcano des del 1898, que va ser hospital el 1938. Les dues escoles van formar el Grup Guerra del Río el 1934, amb dues escoles de xiquets, dues de xiquetes i dues de pàrvuls.

L'Institut de Segon Ensenyament Francesc Ribalta, durant la Segona República, era el centre educatiu per excel·lència de Castelló i la província, en el qual van arribar a estudiar en el curs 1935-1936 un total de 991 alumnes. Una part important dels catedràtics s'havia format en la Junta d'Ampliació d'Estudis de la Institución Libre de Enseñanza (ILE). Les tasques educatives amb les classes i actes culturals de caràcter divers ajudaren a constituir la base de la societat del futur. Durant la Guerra Civil, l'institut va prendre el nom oficial de Juan Marco al maig del 1937. Va oferir l'ensenyament mitjà i va tindre una càtedra de valencià el 1938, dirigida per Bernat Artola, que no va arribar a posar-se en marxa per la proximitat de l'exèrcit franquista.

Als instituts, des del 1931 fins al 1936, l'alumnat es va duplicar. Les alumnes es van triplicar i se'ls va donar un protagonisme que fins aquell moment no havien assolit. A l'institut de Castelló es va passar de prop de 550 alumnes a 991, mentre que les dones van passar de tindre una representació d'un 10 % a un 30 %, fet que va suposar la base per a l'accés a futures professions universitàries de la societat civil.

6 - Ajuntament

C/ Vera i c/ J. García

Proclamació de la Segona República (1931). Partits polítics

L'arribada de la República va estar motivada per causes polítiques, econòmiques, socials i culturals que van provocar l'enfonsament del règim de la Restauració, la victòria dels partits republicans en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 i l'exili del rei Alfons XIII. L'adveniment de la Segona República a Castelló es va produir, d'una banda, pel rebuig a la monarquia i, d'una altra banda, per la força hegemònica del republicanisme a la ciutat que a més comptava amb el suport del moviment obrer a les seues propostes. Va ser una conquesta del poble castellonenc que llançà el Partit Republicà Autònom cap al poder municipal.

La Conjunción Republicano-Socialista va guanyar les eleccions municipals a Castelló en un consistori amb 24 republicans, dos socialistes, dos conservadors, un regionalista i un liberal.

El 14 d'abril de 1931 va ser un dia de celebració i expectació a les ciutats de l'Estat espanyol. A Castelló, 14.000 persones es manifestaren per a celebrar la proclamació de la Segona República pel centre de la ciutat, amb un recorregut per la plaça de Castelar (Porta del Sol), el carrer de González Chermá (carrer d'Enmig), el carrer de Colón i la plaça de la Constitució (plaça Major). Fernando Gasset, com a president del Partit Republicà Autònom de Castelló, va fer acte de presència a l'Ajuntament i, allí, Miguel Peña, polític valencianista, va fer un parlament. A continuació, els dirigents republicans es van dirigir al Centre Republicà i es van reunir amb el governador civil, amb el director de l'*Heraldo de Castellón* i amb el president de la Diputació Provincial.

El Centre Obrer La Unión, que agrupava les societats obreres, va traure les banderes republicanes al carrer, i al Govern Civil, situat al carrer Major, s'alliberaren els presos polítics.

El nou govern municipal canvià el nomenclàtor i dedicà carrers i places a artistes i escriptors (mestre Arrieta, Amadeu Vives, Tirso de Molina...), a herois contra l'absolutisme (Torrijos, Mariana Pineda, Riego...) i a mandataris republicans (Manuel Azaña, Niceto Alcalá-Zamora, Alejandro Lerroux...). Entre aquests canvis destacaren la plaça de Fermín Galán (hui plaça Tetuan),

l'avinguda dels Germans Bou (l'un, protector del Museu Provincial de Castelló, i l'altre, pintor), la plaça de la República (actualment, plaça de la Pau), la plaça de l'Alcalde Forcada (membre del Partit Radical, ara plaça de Maria Agustina) i la plaça de l'Alcalde Carbó (membre del Partit Radical, hui plaça de les Aules), entre d'altres.

El Partit Republicà Autònom, sota el lideratge de Fernando Gasset, va ser en principi un partit interclassista que defensà l'ordre liberal i democràtic. Aquest partit va dominar l'Ajuntament de Castelló fins a l'any 1936, quan triomfà el Front Popular en la Guerra Civil. Els altres partits presents en la política castellanenca van ser Acció Republicana de Castelló (reformistes i valencianistes), Partit Socialista, Unión Republicana, Izquierda Republicana, Esquerra Republicana del País Valencià, Dreta Regional Agrària (CEDA), Partit Tradicionalista, Renovación Española, Partit Comunista, Bloc Obrer i Camperol, Partit Obrer d'Unificació Marxista i Joventuts Socialistes Unificades. La majoria dels partits incloïen una secció femenina.

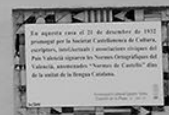
Al costat de l'Ajuntament hi ha una escultura que ret homenatge als artistes costumistes castellanencs feta l'any 1935 per Juan B. Adsuara. Les figures principals representen dues nimfes seminues que sostenen sobre el cap una gran pila.

M

ENTRADA Llibre
Entrada Llibre

Horari
de dimarts a dissabtes
de 10:30 a 13:30 h
i de 17:30 a 21:00 h
diumenges de 9 a 14 h

7 - Les Normes de Castelló

C/ Cavallers, 25

Les Normes de Castelló es van firmar el 21 de desembre de 1932 a la Casa Matutano, l'actual Museu Municipal d'Etnologia.

Les Normes de Castelló són fruit, entre d'altres, de l'esforç d'intel·lectuals de la Societat Castellonenca de Cultura. Foren la normativa ortogràfica vigent al País Valencià a partir del desembre de 1932, amb un total de 34 regles ortogràfiques que assumiren les Normes Ortogràfiques de 1913 de l'Institut d'Estudis Catalans impulsades per Pompeu Fabra, i les adaptaren a les particularitats del nostre territori. Les Normes de Castelló, redactades per Lluís Revest i Carles Salvador, foren rebudes amb una acceptació social admirable, conseqüència del consens que teixiren amb gran diplomàcia Gaetà Huguet –que aconseguí la signatura del pare Lluís Fullana–, Adolf Pizcueta i Manuel Sanchis Guarner. Les Normes de Castelló s'han declarat Bé d'Interés Cultural (BIC).

La cultura i l'oci. La industrialització va permetre ampliar el temps d'oci. La població va poder desenvolupar el creixement personal i la sociabilitat en el cinema, el teatre i l'esport.

Les dues entitats culturals més arrelades a la ciutat van ser la Societat Castellonenca de Cultura, que va iniciar les seues activitats el 1919, i l'Ateneu, que ho va fer el 1924. Altres centres són: l'Ateneu Radical, el Centre Republicà, l'Ateneu Racionalista, la Societat Filharmònica i la Unión Musical Castellonense.

La burgesia es reunia a l'entorn del Casino Antic i el Mercantil. Entre les classes populars era habitual fer excursions al Pinar i anar al ball, per exemple, al Casino d'Esquerra Republicana del carrer d'Enmig.

La xarxa de sociabilitat per a les classes populars eren els centres socials obrers, com els del carrer de Sant Vicent, Sant Blai i La Unión, a la ronda de la Magdalena, que aglutinava unes 62 associacions obreres, algunes convertides en col·lectivitats. Entre les col·lectivitats industrials de la ciutat durant la Guerra Civil hi havia diverses fàbriques, una impremta o taller col·lectiu, tallers mecànics, artesans i de transport amb assajos com la indústria de la carrosseria.

Els mitjans de comunicació del temps republicà van ser els periòdics *Heraldo de Castellón*, *Diario de la Mañana*, *Diario de Castellón*, *Provincia Nueva*, *República*, *Libertad*, i l'emissora de ràdio Radio Castellón EAJ-14.

El cinema. Com va passar arreu del món, el cinema es va convertir també a Castelló en un important mitjà de transmissió de cultura i, al mateix temps, en una activitat molt popular entre totes les classes socials. Una bona mostra d'això la trobem en l'elevat nombre de sales de projecció que hi hagué a la ciutat durant els anys 30, en total sis: Capitol, Royal, Doré, Victoria, Actualidades i Goya. El 1931, al Grau de Castelló va funcionar el Cinema Marina, al carrer de Magalhães. El mateix any, es va reobrir a l'espai del Salón Novedades el Cinema Capitol, entre els carrers d'Asensi i de Lluís Vives.

El teatre. Les representacions teatrals es portaven a terme al Teatre Principal i al Teatre Fantasio, però també als locals dels partits polítics, centres obrers i associacions com la Unión Musical Castellonense (1935) al carrer d'Arenós i el Círculo Socialista (1925) de la ronda de la Magdalena (Ateneu del PSOE), on actuava l'Agrupació Artística Teatral, que programava vodevils i sainets amb programació en valencià, com també feia el Teatre Fantasio. Entre les companyies més destacades trobem la Peña Teatral i la de Linares Rivas, on intervenien els actors Diego Perona i Carmencita Sàbat, que interpretaven sobretot comèdia i drama. Cal destacar també les companyies de Badenes i Vicent Viciach, amb obres de teatre d'aficionat i en valencià.

Les sales de ball i els cabarets. A Castelló va haver-hi diverses sales com ara As Cabaret (1926), Salón-café Teatro (1926) al Grau, Cabaret Rosales (1928), Cabaret Mundial (1929), Music Hall Royalty (1929) i Cabaret Versailles Music Hall (1930). A l'estiu, dins de la plaça de bous, s'oferien comèdies, sainets i sarsueles.

L'esport. L'equip Cervantes es va convertir en el Club Deportivo Castellón l'any 1922 i, el 1933, es va donar a conèixer com a Sport Club de la Plana. El 1930, Gaetà Huguet formà l'associació Penya Excursionista Penyagolosa, que es va integrar en Acció Republicana de Castelló, i que es va convertir en un signe d'identitat valenciana. Un any després va néixer la Cultural Deportiva de Castellón, dedicada a l'atletisme, el bàsquet, la natació i la pesca i, el 1933, es van fundar el Centre Excursionista Castellonenc i el Club Náutico Castellón.

8 - Sindicat de la Policia Rural

Av. de la Mare de Déu del Lledó, 16

El Sindicat de la Policia Rural es va crear el 1898. La seua comesa era lluitar contra els lladres i els robatoris i defensar els camps cultivats de les entrades de ramats. El 1931 es va construir l'edifici per a la Policia Rural a l'avinguda de la Mare de Déu del Lledó, 16. En la part de l'edifici situat al carrer de Catalino Alegre es manté un escut de l'Estat republicà. Actualment és la seu del Servei Municipal Agrari.

Urbanisme. Al llarg del segle XIX, amb l'impuls de la burgesia, es van realitzar importants canvis urbanístics. A partir del 1880, es va reformar l'interior del nucli antic i es va decidir enderrocar les muralles (1884) per a facilitar el creixement de la ciutat i el desenvolupament econòmic.

El 1925 s'aprovà el Pla d'ordenació i urbanització de Castelló de l'arquitecte Vicent Traver Tomás, que va dividir la ciutat en zona interior o centre antic, eixample i una àrea d'expansió amb previsió de creixement cap a l'oest. Malgrat les perspectives de canvis urbanístics, aquest pla no es va complir.

El creixement es va estendre per l'avinguda dels Germans Bou, on el 1934 s'inaugurà el Museu de Belles Arts, amb noves edificacions de tipus eclèctic, racionalistes, puristes i *art déco*, sobretot a la zona sud i sud-est entre el carrer de la Trinitat i l'avinguda de Casalduch, i des del carrer d'Asensi fins al carrer de Jover.

El mateix any va nàixer la plaça de Fadrell, entre la séquia Major i els llavadors.

El 1936 s'aprovà la urbanització de la Gran Via de Tàrraga Monteblando i es van construir masets al costat de l'estació de tren, que foren el lloc d'estiueig de les famílies benestants.

Es van construir edificis amb diferents usos pel que fa a l'estil de les vivendes familiars. La majoria eren predominantment cases molt estretes, amb dues plantes. La planta baixa es dividia en menjador, cuina i pati exterior, mentre que a la planta de dalt es distribuïen els dormitoris.

El 1933 s'inaugurà l'aeròdrom del Grau.

9 - Caserna de la Guàrdia d'Assalt

Ronda de la Magdalena, 92

La Guàrdia d'Assalt (Cuerpo de Seguridad y Asalto) va ser creada per la República el 1932. Era el cos armat encarregat del manteniment de l'ordre públic, més propi de les zones urbanes, per a protegir la població en un règim democràtic. Tenia la seu a la ronda de la Magdalena, 92, en un edifici construït amb el finançament de la Diputació Provincial i de l'Ajuntament de Castelló. Les obres es van acabar el 1936.

Abans l'ordre públic havia estat a càrrec de l'exèrcit i de la Guàrdia Civil, creada pels moderats i destinada en un principi al medi rural, per a defensar els interessos dels latifundistes o dels grans propietaris contra els jornalers. També actuava en la repressió d'obres a les ciutats.

La creació de la Guàrdia d'Assalt pretenia modernitzar la policia en actuacions, mètode i formació, en contraposició a la Guàrdia Civil, més pròpia del segle XIX.

Quan la guerra va finalitzar, l'edifici destinat a la Guàrdia d'Assalt va ser seu de la Policia Armada i, posteriorment, de la Policia Nacional.

Conflictes socials

Durant la Segona República, els conflictes socials van ser abundants a causa de la crisi i la desocupació. La manca de treball colpejà la dèbil estructura econòmica del país i provocà protestes i vagues per a demanar la pujada de sous i més faena, tot i que al País Valencià eren escasses en relació amb la resta de l'Estat. Van haver-hi vagues de llauradors, de fusters, al sector de la taronja, al pesquer i al tèxtil, i una vaga general que es va produir des del 31 de gener fins al 2 de febrer de 1934. Des del Centre Obrer La Unión, republicans, socialistes, anarquistes i comunistes protestaven per la passivitat del Govern a l'hora de solucionar la desocupació obrera. La majoria d'indústries i comerços van tancar. En una manifestació, l'enfrontament amb la Guàrdia Civil i la Guàrdia d'Assalt provocà un mort, diversos ferits i la detenció d'onze persones. La violència augmentà en alçar barricades a la ronda de la Magdalena i els Mestrets. Es clausurà el Centre Obrer La Unión. El tercer dia, s'arribà a l'acord d'iniciar una política d'obres públiques amb l'Ajuntament.

A l'abril de 1934 les facultats de Medicina i de Belles Arts de València van patir atacs feixistes. En senyal de protesta, la Federación Universitaria Escolar (FUE) va convocar una vaga de 24 hores. A Castelló, en solidaritat amb els estudiants de València, la FUE convocà el 17 d'abril una vaga a l'Escola Normal i a l'Institut de Segon Ensenyament.

L'itinerari des de la caserna de la Guàrdia d'Assalt, on estava la presó, fins a la pròxima parada per la ronda de Vinatea forma part del que va ser, durant els últims mesos de la Guerra Civil i el primer franquisme, el recorregut dels condemnats a mort quan eixien en els camions des de la presó cap al cementeri, on eren afusellats.

10 - Casas Baratas

Ronda de Vinatea i c/ Pare Vela

Cooperativa de Casas Baratas

La creació d'una cooperativa obrera per a construir cases va ser una resposta a la manca d'habitatges. En temps republicà, va haver-hi dues cooperatives: la Cooperativa de Casas Baratas Pablo Iglesias, de la UGT, i la Cooperativa Obrera de Casas Baratas, tutelada pel Centre Obrer La Unión.

La Cooperativa Obrera de Casas Baratas Pablo Iglesias, anomenada Bovalar, sota la direcció de l'arquitecte Luis Ros de Ursinos, va construir dotze habitatges econòmics entre 1922 i 1930 al costat de l'avinguda de l'Oest per a treballadors de la UGT.

El 1936 la Cooperativa Obrera de Casas Baratas de La Unión va construir trenta cases per als treballadors dels oficis. La cooperativa comprà terrenys i després subhastà les obres entre els cooperativistes que pagaren. Entre 1920 i 1926 hi arribaren a ser 490 socis i la seu social estava a la ronda del Millars, 12.

Al barri dels Mestrets les cases foren dissenyades per l'arquitecte Francisco Maristany i trobem conservades hui en dia les següents: a la ronda de Vinatea amb la numeració actual del 38 al 44 i del 39 al 57; al carrer del Pare Tosca, del 8 al 18; al carrer de Sant Mateu, del 55 al 59, i al carrer de Lepant, l'11 i el 13. Amb la mateixa tipologia trobem en una altra part de la ciutat les de la Cooperativa Bovalar al carrer de Jorge Juan, número 12.

Al juliol de 1936 es van acabar dotze cases del primer grup, però, el 12 de gener de 1937, en plena Guerra Civil, es van paraitzar les obres per les confiscacions, les quals provocaren una pujada de preus. El 19 d'agost del 1937, es va acabar el segon grup de dotze cases que va alçar el contractista Juan Bausá. Amb l'adveniment de la rebel·lió militar, el projecte restà inacabat fins a l'arribada del franquisme.

Crèdits

Text

Grup per la Recerca de la Memòria Històrica de Castelló

Fotografia

Col·lecció Sucine

Francesc Durà

Grup per la Recerca de la Memòria Històrica de Castelló

Legado Nicolau

Correcció d'estil

Núria Balaguer Palomo

Correcció lingüística

Negociat de Normalització Lingüística de l'Ajuntament de Castelló

Disseny

Alberto Arza

Audioguia

AudioViator

Direcció-coordinació

Ana Meseguer Branchat

Depòsit legal

CS 1091-2018

Bibliografia

AGUILAR RÓDENAS, Consol. *Educació i societat a Castelló al llarg de la II República*. Castelló de la Plana: Diputació de Castelló, 1997.

ALCÓN SORNICHERO, Eva; NÚÑEZ SILVESTRE, Alejandro. *Las mujeres de la República en las comarcas de Castellón (1931-1939), identidad femenina, sociabilidad y acción política*. Onda: Ajuntament d'Onda, 2005.

ARCHILÉS CARDONA, Ferran; MARTÍ MARTÍNEZ, Manuel; GARCÍA CARRIÓN, Marta. *Ser de Castelló. La identitat local en l'època contemporània (c. 1880-1936)*. Castelló de la Plana: Fundación Dávalos-Fletcher, 2011.

CORTÉS CARRERES, Santi. *El valencianisme republicà a l'exili*. València: Generalitat Valenciana, 1993.

GRAU I REIG, Vicent. *La segona República a Castelló. Una memòria històrica positiva*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2012.

Guia d'arquitectura. Castelló. Castelló de la Plana: Diputació de Castelló, 1996.

Grup per la Recerca de la Memòria Històrica de Castelló [en línia]. Castelló de la Plana: Grup per la Recerca de la Memòria Històrica de Castelló, 2006. <<http://memoriacastello.cat/>>. [Consulta: 19 d'abril de 2016].

Grup per la Recerca de la Memòria Històrica. *Castelló sota les bombes*. Benicarló: Onada Edicions, 2006.

LORENZO GÓRRIZ, Antonio M. *Movilización popular y burguesía republicana en Castelló de la Plana 1931*. Castelló de la Plana: Ajuntament de Castelló, 1988.

MESEGUER, Lluís. *Castelló literari. Estudi d'història cultural de la ciutat*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2003.

MIRALLES CLIMENT, Josep. *Realitat o mite? L'heroica defensa de Castelló*. Castelló de la Plana: Ajuntament de Castelló, 2008.

PERIS MUIÑOS, María Isabel. *Històries de vida al Castelló de la guerra i la postguerra*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2012.

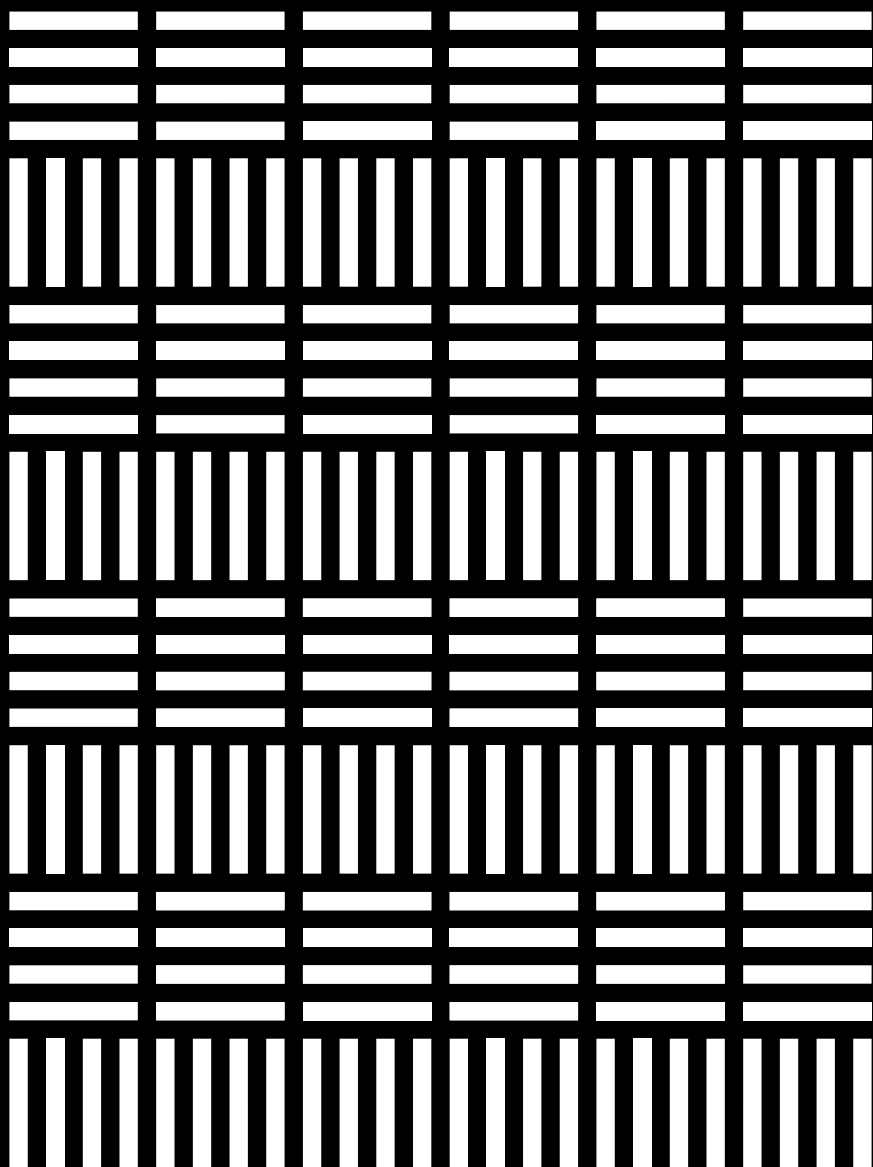
SÁNCHEZ ADELL, José; SÁNCHEZ ALMELA, Elena; OLUCHA MONTINS, Ferran. *Elenco de fechas para la historia urbana de Castellón de la Plana*. Castelló de la Plana: Sociedad Castellonense de Cultura, 1993.

SANTAMARÍA, María Teresa. *El parque de Ribalta*. València: Generalitat Valenciana, 1995.

VICENT BALAGUER, Manuel. *Conflicto y revolución en las comarcas de Castelló, 1931-1938*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2006.

ARXIU I FONTS HEMEROGRÀFIQUES

Arxiu Històric Municipal. Actes de la Comissió Municipal Permanent, 1939, p. 70. *Heraldo de Castellón*

 Mucc
Museu
de la Ciutat
de Castelló

**Ajuntament
de Castelló**